קיצור שלחן ערוך — הלכות עסקא

הַנּוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ מָעוֹת שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהֶן וְהָרֶוַח יִהְיֶה לַחֲצָאִין, וְגַם הַהֶפְסֵד יִהְיֶה עַל שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה, זֶהוּ נִקְרָא עִסְקָא וְאָסוּר, מִפְּנֵי כִּי הַחֲצִי מִמָּעוֹת אֵלּוּ הִיא מִלְוָה בְּיַד הַמְקַבֵּל, שֶׁהֲרֵי הִיא בָּאַחֲרָיוּת שֶׁלּוֹ וְהוּא נוֹטֵל אֶת הָרֶוַח, וְגַם הַהֶפְסֵד עָלָיו. וְהַחֲצִי הוּא פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת הַנּוֹתֵן, וְהוּא לוֹקֵחַ אֶת הָרֶוַח מֵחֲצִי זֶה, וְגַם הַהֶפְסֵד מֵחֲצִי זֶה עָלָיו. וְהַמְקַבֵּל שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק וְטוֹרֵחַ בַּחֲצִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁהוּא שַׂיָּךְ לְהַנּוֹתֵן, זֶהוּ רַק מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ אֶת הַחֲצִי בְּהַלְוָאָה, וַהֲרֵי רִבִּית וְאָסוּר. וְיֵשׁ הֶתֵּר לָזֶה, אִם הַנּוֹתֵן נוֹתֵן לְהַמְקַבֵּל אֵיזֶה שָׂכָר בִּשְׁבִיל הֶעָמָל וְהַטִּרָחָה שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּחֶלְקוֹ. וְיֵשׁ לִקְצוֹץ, אוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְיָד בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת שְׂכָרוֹ. וְדַי אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט (קעז).

יְכוֹלִין לְהַתְנוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא הַמְקַבֵּל נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהִפְסִיד מִן הַקֶּרֶן כִּי אִם עַל פִּי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא יְהֵא נֶאֱמָן כִּי אִם בִּשְׁבוּעָה (קס"ז).

גַּם יְכוֹלִין לְהַתְנוֹת שֶׁהַבְּרָרָה הִיא בְּיַד הַמְקַבֵּל, שֶׁאִם יִרְצֶה לָתֵת לְהַנּוֹתֵן כָּךְ וְכָךְ בְּעַד הַחֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ, תְּהֵא הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְכָל מוֹתַר הָרֶוַח יִשָּׁאֵר לוֹ. וְדֶרֶךְ זֶה הוּא נָכוֹן, כִּי מִסְתָּמָא הַמְקַבֵּל לֹא יִרְצֶה לִשָּׁבַע, וְיִתֵּן לַנּוֹתֵן כְּפִי מַה שֶּׁיִּקְצְבוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ הֶתֵּר עִסְקָא הַנָּהוּג בֵּינֵינוּ. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל יוֹדֵעַ אַחַר כָּךְ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא הִרְוִיחַ, אוֹ אֲפִלּוּ אִם הִפְסִיד, יָכוֹל לִתֵּן לְהַנּוֹתֵן אֶת הַקֶּרֶן עִם הָרֶוַח שֶׁקָּצְבוּ בֵּינֵיהֶם, וְאֵין כָּאן שׁוּם אִסּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חִיּוּב שְׁבוּעָה, יָכוֹל לִפְטֹר אֶת עַצְמוֹ בְּמָמוֹנוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה.

אֲבָל שֶׁיִּקְנֶה הַמְקַבֵּל אֶת חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁל הַנּוֹתֵן בְּכָךְ וְכָךְ, שֶׁיִּהְיֶה מְחֻיָּב לָתֵת לוֹ אַחַר כָּךְ כָּךְ וְכָךְ בְּכָל אֹפֶן, זֶהוּ אָסוּר, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְהַמְקַבֵּל הַבְּרָרָה.

נָתַן לוֹ עִסְקָא עַל זְמָן, וְנִתְעַכֵּב אֶצְלוֹ הַמָּעוֹת גַּם אַחַר זְמַן הַפֶּרָעוֹן, צָרִיךְ הַמִּתְעַסֵּק לִתֵּן לוֹ רֶוַח גַּם בְּעַד הַזְּמַן שֶׁאַחַר כָּךְ, כִּי מִסְתָּמָא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ עַל תְּנַאי הָרִאשׁוֹן. וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב יוֹתֵר לִכְתֹּב תֵּכֶף בְּתוֹךְ שְׁטַר עִסְקָא, שֶׁאִם יִשָּׁאֵר הַמָּעוֹת אֵצֶל הַמְקַבֵּל לְאַחַר הַזְּמַן, יִהְיֶה גַּם כֵּן בִּתְנַאי זֶה.

נֹסַח שְׁטַר עִסְקָא:מוֹדֶה אֲנִי חָתוּם מַטָּה שֶׁקִּבַּלְתִּי לְיָדַי מֵאֵת ר' רְאוּבֵן הוֹרְוִיץ מֵאוּנְגְוַאר סַךְ מֵאָה זְהוּבִים (אעס"וו) בְּתוֹרַת עִסְקָא לַחֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם דִּלְמַטָּה, וְהִתְחַיַּבְתִּי אֶת עַצְמִי שֶׁכָּל סְחוֹרָה טוֹבָה שֶׁתִּהְיֶא נִרְאֵית בְּעֵינֵי שֶׁהִיא הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה לְהַרְוִיחַ בָּהּ, מְחֻיָּב אֲנִי לִקְנוֹת בְּעַד סַךְ הַנִּזְכָּר לְעֵיל, וְהֵם קוֹדְמִין לִמְעוֹתַי. וְכָל הָרֶוַח שֶׁיִּתֵּן ה' לְיָדַי מֵאוֹתָהּ סְחוֹרָה, יִהְיֶה מֻחֱצָה הָרֶוַח לִי וְהַמֻּחֱצָה לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכַּר לְעֵיל, וְכֵן חַס וְשָׁלוֹם לְהֶפְסֵד הוּא חֵלֶק כְּחֵלֶק. וּמְיָד לְאַחַר כְּלוֹת חֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם דִּלְמַטָּה אֲנִי מְחֻיָּב לְהַחֲזִיר לְר' רְאוּבֵן הַנִּזְכַּר לְעֵיל אֶת הַקֶּרֶן וְגַם חֲצִי רֶוַח שֶׁלּוֹ, וְלֹא יְהֵא לִי נֶאֱמָנוּת לוֹמַר הִפְסַדְתִּי אֶלָּא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא אֶהֱא נֶאֱמָן, רַק בִּשְׁבוּעָה. וְאוּלָם תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ שֶׁאִם אֶרְצֶה לִתֵּן לוֹ בְּעַד חֵלֶק רֶוַח שֶׁלּוֹ י' זְהוּבִים, אַזַי אֵין לוֹ עָלַי שׁוּם תְּבִיעָה, כִּי הַמּוֹתָר שַׂיָּךְ לִי לְבַד אֲפִלּוּ יִבַּרֵר שֶׁהָיָה הַרְבֵּה רֶוַח, וְכָל דִּין תּוֹרַת נֶאֱמָנוּת לְבַעַל הַשְּׁטָר אַף לְאַחַר זְמַן הַפֶּרָעוֹן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא אַחֲזִיר אֶת הַמָּעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, הֵם בְּיָדִי בְּעִסְקָא בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר לְעֵיל.אוּנְגְוַאר כ"ח שבט תרל"א לפ"ק.שמעון אייזנשטיין‏בפנינו עדים:לוי בלוישטיין יהודה הויכבערגער

אִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִכְתֹּב שְׁטַר עִסְקָא, יְכוֹלִין לְהַתְנוֹת כָּל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּעַל פֶּה.

אִם מַקְדִּים מָעוֹת עַל סְחוֹרָה, יִכְתְּבוּ שְׁטָר הֶתֵּר עִסְקָא בְּעִנְיָן זֶה:מוֹדֶה אֲנִי חָתוּם מַטָּה, שֶׁקִּבַּלְתִּי מֵאֵת ר' רְאוּבֵן וַוייְנְשְׁטָאק מֵאוּנְגְוַאר סַךְ מֵאָה זְהוּבִים (אעס"וו) לְהִתְעַסֵּק בְּמָעוֹת אֵלּוּ, (בְּמַאשִׁין) [בַּמְכוֹנָה] שֶׁאֲנִי מַחְזִיק בְּכַפַּר זאהאן עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, וְהָרֶוַח שֶׁיַּעֲלֶה לְעֶרְךְ מָעוֹת אֵלּוּ, לְאַחַר נִכְיוֹן כָּל הַהוֹצָאוֹת, יִהְיֶה מֻחֲצָה שֶׁלִּי וּמֻחֲצָה לְר' רְאוּבֵן הַנּוֹתֵן לְעֵיל, וְכֵן חַס וְשָׁלוֹם הַהֶפְסֵד יִהְיֶה חֵלֶק כְּחֵלֶק. וּמִיָּד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, אֲנִי מְחֻיָּב לְהַחֲזִיר לְר' רְאוּבֵן הַנּוֹתֵן לְעֵיל אֶת הַקֶּרֶן עִם חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ. וְלֹא אֶהֱא נֶאֱמָן לוֹמַר הִפְסַדְתִּי אֶלָּא בְּבֵרוּר, עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְעַל הָרֶוַח לֹא אֶהֱא נֶאֱמָן כִּי אִם בִּשְׁבוּעָה. אַךְ זֹאת הָתְנָה בֵּינֵינוּ שֶׁאִם אֶרְצֶה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה לִתֵּן לְר' רְאוּבֵן הַנּוֹתֵן לְעֵיל בְּעַד הַקֶּרֶן וְגַם בְּעַד חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁלּוֹ סַךְ חָמֵשׁ מִדּוֹת סִפִּירְט, אֲזַי אֵין לוֹ עָלַי עוֹד שׁוּם תְּבִיעָה יוֹתֵר. וְכָל דִּין תּוֹרַת נֶאֱמָנוּת לְבַעַל הַשְּׁטָר, אַף לְאַחַר זְמַן הַפֶּרָעוֹן. וְקִבַּלְתִּי שְׂכַר עֲמָלִי:אוּנְגְוַאר י"א תשרי תרל"א לפ"ק.שמעון בלומנטאהלבפנינו עדים:לוי בלוישטיין יהודה הלוי טויב

אִם הַנּוֹתֵן רוֹצֶה שֶׁהַמְקַבֵּל יִתֵּן לוֹ שְׁטַר חוֹב פָּשׁוּט וְאַמִּיץ, כְּחָק הַמְּדִינָה, בִּכְדֵי שֶׁאִם הַמְקַבֵּל יְסָרֵב מִלְּפָרְעַ אוֹ יָמוּת, יְהֵא לוֹ נָקֵל לִגְבּוֹת מְעוֹתָיו עַל יְדֵי עֶרְכָּאוֹת, אֶלָּא שֶׁבְּעַל פֶּה הֵם מַתְנִים שֶׁמָּעוֹת אֵלּוּ הֵן בְּתוֹרַת עִסְקָא, לֹא מַהֲנֵי, וַאֲפִלּוּ הַשְּׁטָר אֵינוֹ אֶלָּא עַל הַקֶּרֶן לְבָד, דְּכֵיוָן שֶׁהַנּוֹתֵן יָכוֹל לִגְבּוֹת כָּל הַמָּעוֹת בִּשְׁטַר חוֹב שֶׁבְּיָדוֹ אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה הֶפְסֵד בָּרוּר, אָסוּר. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל מַאֲמִין לְהַנּוֹתֵן וְהוּא אָדָם חָסִיד, מִכָּל מָקוֹם לֹא מַהֲנֵי. וַאֲפִלּוּ אִם הַמְקַבֵּל נוֹתֵן לְהַנּוֹתֵן גַּם שְׁטַר עִסְקָא, שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּי הַמָּעוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּשְּׁטַר חוֹב הֵן בְּתוֹרַת עִסְקָא, גַּם כֵּן לֹא מַהֲנֵי, דְּאָכָא לְמֵיחָשׁ שֶׁמָּא הַנּוֹתֵן אוֹ יוֹרְשָׁיו יַעֲלִימוּ אַחַר כָּךְ אֶת שְׁטַר הָעִסְקָא וְיִגְבּוּ בִּשְׁטַר חוֹב. וְאֵין הֶתֵּר לָזֶה, אֶלָּא שֶׁיַּשְׁלִישׁוּ אֶת שְׁטַר הָעִסְקָא בְּיַד שָׁלִישׁ, אוֹ שֶׁהַנּוֹתֵן יַחְתֹּם אֶת עַצְמוֹ עַל שְׁטַר הָעִסְקָא וִיהֵא מָנָח בְּיַד הַמְקַבֵּל, אוֹ שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל שְׁטַר הַחוֹב, שֶׁהוּא עַל פִּי אֹפֶן הַמְבֹאָר בִּשְׁטַר עִסְקָא, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת יֵיחֲדוּ עֵדִים שֶׁשְּׁטַר הַחוֹב הוּא בְּתוֹרַת עִסְקָא. וּבְכָל אֳפַנִּים אֵלּוּ, אֲפִלּוּ אִם נִכְלַל בִּשְׁטַר הַחוֹב הַקֶּרֶן עִם הָרֶוַח, שַׁפִּיר דָּמֵי (סִימָן קס"ז קע"ז ובחכמת אדם).

שְׁטַר עִסְקָא לֹא מַהֲנֵי לְהַתִּיר אֶלָּא אִם הָאֱמֶת כֵּן הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַמָּעוֹת לַעֲשׂוֹת בּוֹ אֵיזֶה עֵסֶק. אֲבָל אִם אֵינוֹ נוֹטֵל אֶת הַמָּעוֹת לְצָרְךְ עֵסֶק אֶלָּא לִפְרַע אֵיזֶה חוֹב וְכַדּוֹמֶה, אָז לֹא מַהֲנֵי שְׁטַר עִסְקָא, כֵּיוָן שֶׁהוּא שֶׁקֶר. אֲבָל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת בְּאֹפֶן זֶה, כְּגוֹן רְאוּבֵן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמָעוֹת, וְיֵשׁ לוֹ אֵיזֶה סְחוֹרָה אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, יָכוֹל לְמָכְרָהּ לְשִׁמְעוֹן אֲפִלּוּ בְּזוֹל גָּדוֹל, וּבְתַנַאי שֶׁהַבְּרֵרָה בְּיַד רְאוּבֵן, שֶׁאִם לֹא יִמְסְרֶנָּהּ לִידֵי שִׁמְעוֹן עַד יוֹם פְּלוֹנִי, יִתֵּן לוֹ בַּעֲדָהּ כָּךְ וְכָךְ, (שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן רֶוַח כָּרָאוּי), וְשִׁמְעוֹן יִתֵּן לִרְאוּבֵן אֶת הַמָּעוֹת וְיַעֲשׂוּ קִנְיָן סוּדָר לְקִיּוּם הַמִּקָּח, דְּהַיְנוּ שֶׁשִּׁמְעוֹן הַלּוֹקֵחַ יִתֵּן קְצָת מִבִּגְדוֹ לִרְאוּבֵן שֶׁיִּתְפֹּס בּוֹ, וּבָזֶה הוּא קוֹנֶה אֶת הַסְּחוֹרָה שֶׁל רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֵדִים, וְהַסְּחוֹרָה הִיא בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן הַקּוֹנֶה.

וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָעוֹת, וּבַהַגִּיעַ זְמַן הַפֶּרָעוֹן אֵין לוֹ מָעוֹת לִרְאוּבֵן, וְהִתְפַּשְּׁרוּ שֶׁשִּׁמְעוֹן יַמְתִּין לוֹ אֵיזֶה זְמַן, בָּזֶה גַּם כֵּן אֵין תַּקָּנָה בִּשְׁטַר עִסְקָא, אֶלָּא שֶׁרְאוּבֵן יִמְכֹּר לְשִׁמְעוֹן אֵיזֶה סְחוֹרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּאֹפֶן הַנּוֹזְכָר לְעֵיל, וְשִׁמְעוֹן יַחְזִיר לוֹ אֶת שְׁטַר הַחוֹב שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו מִכְּבָר, וּרְאוּבֵן יִתֵּן לוֹ שְׁטָר עַל הַסְּחוֹרָה אֲשֶׁר קָנָה מֵאִתּוֹ בָּאֹפֶן הַנּוֹזְכָר לְעֵיל.

יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן לַחֲבֵרוֹ בְּהֵמָה לְגַדְּלָהּ וְשֶׁיְּחַלְּקוּ אַחַר כָּךְ בָּרֶוַח, דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת בְּעִסְקָא (עַיֵּן ביורה דעה סִימָן קע"ז).